

**PEDAGOGY OF THE NEW RENAISSANCE: THE
PEDAGOGICAL SYSTEM OF JAN AMOS COMENIUS**

STUDENTS OF TERMEZ STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE

Shaymanova Shahlo

shahloshaymanova567@gmail.com

Axmedova Dilnoza

dilnozaahmedova23@gmail.com

Abstract: This article is dedicated to the history of the development of global pedagogical science from ancient times to the first half of the 19th century, specifically focusing on the pedagogical theory of J.A. Comenius. The article provides an in-depth study of Comenius's pedagogical theories. Furthermore, it offers insights into organizing lessons based on Comenius's pedagogy and its significance in the modern education system. His pedagogical theory stood out for its progressive ideas of its time and remains highly relevant today. Comenius considered education a vital factor in human development and social progress. He identified the primary goal of education as the intellectual, moral, and physical development of the individual. One of his most famous works, "Didactica Magna" (The Great Didactic), details Comenius's principles and methods of education.

KEYWORDS: "The Great Didactic," basic principles, class-lesson system.

**YANGI RENESSANS PEDAGOGIKASI. YAN AMOS KOMENSKIYNING
PEDAGOGIK TIZIMI**

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI TALABALARI

SHAYMANOVA SHAHLO

shahloshaymonova567@gmail.com

AXMEDOVA DILNOZA

dilnozaahmedova23@gmail.com

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Annotatsiya: Ushbu maqola eng qadimgi davrlardan XIX asrning birinchi yarmida jahon pedagogika fanining rivojlanish tarixi Y.A. Komenskiyning pedagogik nazariyasiga bag‘ishlangan. Maqolada Y.A. Komenskiyning pedagogik nazariyalari chuqur o‘rganilgan. Shuningdek, Komenskiy pedagogikasi bo‘yicha darslarni tashkil etish hamda Komenskiy pedagogikasining zamonaviy ta‘lim tizimidagi ahamiyati haqida ma‘lumotlar berilgan. Uning pedagogik nazariyasi o‘z davrining ilg‘or g‘oyalari bilan ajralib turadi va bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega. Komenskiy ta‘limni insoniy rivojlanish va jamiyat taraqqiyotining muhim omili deb hisoblagan. U ta‘limning asosiy maqsadi sifatida insonning aqliy, axloqiy va jismoniy rivojlanishini ko‘rsatadi. Uning eng mashhur asarlaridan biri “Didactica Magna” (Ulug‘ Didaktika) bo‘lib, unda Komenskiy ta‘limning prinsip va uslublarini batafsil bayon etadi.

KALIT SO‘ZLAR “Buyuk didaktika”, asosiy tamoyillar, sinfdars tizimi

Pedagogika fanining rivojlanishi insoniyat tarixining barcha davrlarida muhim ahamiyat kasb etgan. Ta‘lim va tarbiya jarayonlari jamiyatning ma‘naviy, madaniy va ilmiy taraqqiyotida hal qiluvchi rol o‘ynagan. Qadimgi davrlardan boshlab XIX asrning birinchi yarmigacha bo‘lgan davrda pedagogika fanining rivojlanishi turli falsafiy va ilmiy qarashlar, ta‘lim tizimlari va metodikalarining shakllanishi bilan bog‘liq bo‘lgan. Bu davrda ko‘plab olimlar va pedagoglar ta‘lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishga o‘z hissalarini qo‘shganlar.

Y.A. Komenskiy (1592-1670) pedagogikasi jahon pedagogika tarixida muhim o‘rin tutadi. Uning pedagogik nazariyalari va didaktik tamoyillari bugungi kunda ham dolzarbligini yo‘qotmagan. Komenskiyning “Buyuk didaktika” asari ta‘lim jarayonini tizimli va ilmiy asosda tashkil etishning dastlabki namunasi sifatida e‘tirof etiladi. U ta‘lim-tarbiya jarayonida ko‘rgazmalilik, ketma-ketlik, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish kabi tamoyillarni ilgari surgan.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev “Mamlakatimizda sog‘lom va barkamol avlodni voyaga yetkazishda hal qiluvchi o‘rin tutadigan ta‘lim – tarbiya sohasidagi ishlar

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

ko‘lami tobora ortib bormoqda. Albatta, biz mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarni egallagan, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega bo‘lgan yoshlarni tarbiyalash bo‘yicha katta ishlarni amalga oshirmoqdamiz. Ammo xolisona tan olib aytadigan bo‘lsak, bugungi kunda butun dunyoda aholining, birinchi navbatda yoshlarning ongi va qalbini egallash kuchayayotganini hisobga oladigan bo‘lsak, farzandlarimiz tarbiyasi, ma‘naviy-ma‘rifiy sohadagi ishlarimizni bir zum ham susaytirmasdan, aksincha, ularni yangi bosqichga ko‘tarishimiz zarur” deya ta‘kidlagan edi. Ushbu maqola mavzusining dolzarbligi zamonaviy ta‘lim jarayonida tarixiy tajriba va an‘analarga asoslanish, pedagogikaning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o‘rganish zarurati bilan belgilanadi.

Adabiyotlar tahlil: Yan Amos Komenskiy (1592-1670) - buyuk pedagog va faylasuf bo‘lib, uning pedagogik nazariyasi ta‘lim tarixi va amaliyotida muhim o‘rin egallaydi. Komenskiyning pedagogik nazariyasi ko‘plab asarlar va tadqiqotlar orqali tahlil qilingan. Quyida ushbu nazariyaning turli jihatlarini yorituvchi muhim adabiyotlar tahlil qilinadi.

Graves o‘z asarida Komenskiyning hayoti, pedagogik faoliyati va uning pedagogik falsafasini keng yoritadi. Muallif Komenskiyning pedagogik tamoyillarini, xususan, ta‘lim jarayonini tabiiy rivojlanish asosida tashkil etish, o‘quvchilarni sevgi va hurmat bilan tarbiyalash zarurligini ta‘kidlaydi. Ushbu asar Komenskiyning zamonaviy pedagogika rivojlanishiga qo‘shgan hissasini aniq tushunishga yordam beradi.

Keatinge o‘z kitobida Komenskiyning "Didactica Magna" asarining tarjimasini va izohlarini taqdim etadi. Muallif Komenskiyning ta‘lim tizimidagi yangiliklarini, xususan, sinf va dars tizimini joriy etish, bolalar ta‘limida ko‘rinishli va amaliy usullardan foydalanish kabi tamoyillarini batafsil tahlil qiladi. Kitob Komenskiyning innovatsion pedagogik qarashlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Benesh Komenskiyning zamonaviy ta‘limga ta‘sirini o‘rganadi va uning pedagogik metodlari va didaktik tamoyillarini zamonaviy ta‘lim tizimiga qanchalik mos

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

kelishini tahlil qiladi. Muallif Komenskiyning o'quv jarayonida ko'rinishli vositalardan foydalanish, ta'limni bosqichma-bosqich tashkil etish va o'qituvchilarning rolini ta'kidlaydi. Ushbu asar Komenskiyning pedagogik nazariyasining bugungi kun ta'lim amaliyotiga ta'sirini ko'rsatadi.

Filip Komenskiyning didaktikasi va zamonaviy pedagogikaning o'zaro bog'liqligini o'rganadi. Muallif Komenskiyning "Umumiy didaktika" tushunchasini tahlil qiladi va uning zamonaviy pedagogik nazariyalar bilan qanday mos kelishini ko'rsatadi. Bu asar Komenskiyning pedagogik g'oyalari hozirgi ta'lim amaliyotida qanday qo'llanilishini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Yan Amos Komenskiyning pedagogik nazariyasi ta'lim tarixi va amaliyotida muhim o'rin tutadi. Uning pedagogik falsafasi, didaktik tamoyillari va metodlari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan va zamonaviy ta'lim tizimiga katta ta'sir ko'rsatgan. Yuqorida keltirilgan adabiyotlar Komenskiyning pedagogik qarashlarini batafsil tahlil qilib, uning ta'lim sohasidagi yutuqlarini yoritadi va zamonaviy pedagogika bilan bog'laydi.

Tadqiqot metodologiyasi: Maqolada keltirilgan natijalar va tavsiyalar pedagogika sohasida faoliyat yurituvchi o'qituvchilar, tadqiqotchilar va ta'lim muassasalari uchun amaliy ahamiyatga ega. Ushbu ish pedagogik nazariyalarni o'qitish jarayonini yanada samarali tashkil etish va talabalarning bilim darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Unda qadimgi davrlardan XIX asrning birinchi yarmigacha bo'lgan davrda jahon pedagogika fanining rivojlanish tarixi va Y.A. Komenskiyning pedagogik nazariyalari tizimli ravishda o'rganilgan. Shuningdek, Komenskiyning didaktik tamoyillari zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llash uchun yangi metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Ushbu tadqiqotda tarixiy-tahliliy, qiyosiy, tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. Pedagogika tarixiga oid manbalar, Komenskiyning asarlari va zamonaviy pedagogik adabiyotlar tahlil qilindi. Tajribiy ishlar orqali Komenskiyning pedagogik nazariyalarini zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlari o'rganildi.

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

Tahlil va natijalar: Chexoslovakiyalik gumanist-pedagog Yan Amos Komenskiy o'zining ongli hayotini, amaliy pedagogik faoliyatini bolalarni o'qitish va tarbiyalashdek oliyjanob ishga bag'ishlagan ulug' pedagogdir.

Komenskiy o'zining pedagogik nazariyasida tarbiyaning tabiatga uyg'un bo'lishi to'g'risidagi tushunchani ilgari suradi. «Buyuk didaktika» asarida «o'qitish tabiiylikka bo'ysunishi, o'qitish tabiat talabiga bo'ysunishi kerak», deydi. Bolaning aqliy va jism oniy o'sish jarayoni tabiatdagi o'sish jarayoniga o'xshagan bo'ladi. Masalan, bog'bon daraxtlarni parvarish qiladi, uning o'sish xususiyatlarini hisobga oladi. Xuddi shunday o'qituvchi tarbiyalash qonuniyatiga bo'ysinadi. O'qitish jarayoni tabiatga o'xshab sekinlik bilan amalga oshadi. Tabiiylik prinsipida kishini tabiatning bir bo'lagi deb qarash (xudo tomonidan bunyod etilmagan) tabiat qonunlari uning o'sishiga ta'sir etadi deyish o'z davrida ilg'or fikr sanalgan. Lekin kishi ijtimoiy borliq bo'lib, ijtimoiy qonun ta'sirida o'sadi. Jumladan, matematika kabi aniq fanlarni o'qitishning qiyosiy metod va shakllarini ishlab chiqish hamda qo'llash, matematika ta'limini takomillashtirishga ham Komenskiyning nazariyalari katta yordam berdi. Ushbu metodologiyalar turli matematik tushunchalar, yondashuvlar va muammolarni hal qilish strategiyalarini solishtirish, ularning nisbiy kuchli va zaif tomonlarini tushunish, shuningdek, matematikani o'qitish va o'rganish bo'yicha eng yaxshi tajribalarni aniqlashni o'z ichiga oladi.

Komenskiy tarbiyaning tabiatga uyg'unlik masalasida hamma narsaning asosi 4 ta deydi. Masalan: Olam 4 narsadan yuzaga kelgan, ya'ni; yer, suv, havo, yorug'lik. Dunyoning rivojlanishi ham 4 qismga bo'linadi, bular: bahor, yoz, kuz, qish. Insonning rivojlanishi ham 4 davrga bo'linadi; go'daklik, bolalik, o'smirlik, etuklik. Shuningdek ta'lim jarayoni ham 4 ga bo'linadi; maktabgacha tarbiya, boshlang'ich ta'lim, o'rta ta'lim, oliy ta'lim.

Umumta'lim g'oyasi. Komenskiy yashagan davrda hammani o'qishga tortish shart emas, qobiliyatli kishigina o'qishi kerak, degan g'oya mavjud edi. Komenskiy esa

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

o'qishga hammaning tortilishini, hamma o'z ona tilida umum boshlang'ich ta'lim olishi kerakligini uqtiradi. Umumta'lim to'g'risida gapirganda ayollarni ham hisobga oladi. O'sha davrda xotin-qizlar uchun o'qish juda katta muammo edi. Shu tufayli ulug' pedagog bu masalani ilgari surdi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida buyuk allomalar bebaho asarlaridan to'g'ri foydalana olish, ma'naviyatimizni yuksaltiradi va komil inson shaxsini shakllantirishda ham muhim hissa qo'shadi. Tarbiya vazifalari va mazmuni shaxsning milliy va umumbashariy qadriyatlarni o'rganishi, uning intellektual (aqliy), fuqarolik, ma'naviy-axloqiy, jismoniy, mehnat, iqtisodiy, ekologik, estetik tarbiyani shakllantirish bugungu kunda muhim ahamiyat kasb etadi.

Komenskiy nazariyasini o'rganish shaxsga tabiat va jamiyat taraqqiyoti to'g'risidagi bilim asoslarini berish, uning aqliy (bilish) qobiliyati, tafakkurini shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat jarayoni bo'lib, shaxs tomonidan tabiat, jamiyat, shuningdek, inson tafakkuri haqidagi bilimlarni o'zlashtirish, unda ilmiy dunyoqarashni shakllantiradi.

Komenskiy ta'kidlagan aqliy tarbiya yuksak ma'naviy va axloqiy sifatlarga ega shaxsni tarbiyalashda etakchi o'rin tutadi. Bilimlar tizimini ongli ravishda o'zlashtirish mantiqiy fikrlash, hotira, diqqat, idrok etish, aqliy qobiliyat, mayillik va iqtidorni rivojlantirishga ko'maklashadi.

Hadislarda aytilganidek: «Ilmga ilm olmoq yo'li bilan erishilgaydir. Ilmu hunarni Xitoyga borib bo'lsa ham o'rganinglar. ... Ilm egallang. Ilm sahroda do'st, hayot yo'llarida tayanch, yolg'iz damlarda yo'ldosh, baxtsiz daqiqalarda rahbar, qayg'uli onlarda madadkor, odamlar orasida zebu-ziynat, dushmanlarga qarshi kurashishda quroldir». Shuningdek, «Ilm olmoqqa intilish har bir muslim va muslima uchun farzdir» deyiladi. Shu sababli oliy ta'lim tizimida ushbu fanga oid mavzularning keng yoritilishi taqozo etiladi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Maqolada yoritilgan mavzularda Komenskiy davrining pedagogikaga ta'siri va zamonaviy ta'lim tafakkurini shakllantirishda ma'rifatparvarlik davrining roli kiradi.

Komenskiyning pedagogik nazariyasiga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, unda universal ta'lim, interfaol o'qitish usullari va o'quvchilarning individual ehtiyojlariga e'tibor qaratilgan.

Tarixiy matnlarni, birlamchi manbalarni har tomonlama o'rganish va ilmiy izlanishlar natijasida o'quvchilar pedagogikaning vaqt o'tishi bilan qanday rivojlanganligi va Komenskiy g'oyalari zamonaviy ta'lim amaliyotiga qanday ta'sir ko'rsatishda davom etayotgani haqida chuqur tushunchaga ega bo'ladilar. Pedagogika fanining ushbu boy tarixini o'rganish orqali talabalar o'zlarining o'qitish metodologiyasi va yondashuvlari haqida ma'lumot beradigan qimmatli tushunchalar bilan tanishib chiqadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. –T.: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. -592 b.

2. Ibragimov X.I., Abdullayeva Sh.A. Pedagogika nazariyasi. - T.: “Fan va texnologiyalar” nashriyoti, 2008. 3. Graves, F. P. (1912). Great Educators of Three Centuries.

4. Keatinge, M. W. (1910). The Great Didactic of John Amos Comenius

5. Beneš, Z. (1970). The Influence of Comenius on Modern Education.

6. Filip, J. (1993). Comenius' Educational Concepts in the Context of Modern Didactics.

7. Otto, M., & Thornton, J. (2023). MATEMATIKA DARSLARINI TASHKILLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYA ELEMENTLARIDAN FOYDALANISH. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 103-104.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

8. Boltaev K. K., qizi Azimova T. E. Description of Real AW*- Factors of Type I //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – T. 2. – №. 2. – C. 413-421.

9. Otto, M., & Thornton, J. (2023). MATEMATIKANI O‘QITISHDA QIYOSIY USULLAR VA O‘QUV TEXNOLOGIYALARI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 9, 241-244.

10. qizi Azimova, T. E. (2023). ECONOMIC DIRECTIONS IN TEACHING MATHEMATICS. Intent Research Scientific Journal, 2(4), 54-56.

11. Raxmonova, V. (2023). THE ROLE AND PLACE OF MATHEMATICAL MODELS IN TEACHING STUDENTS TO 63 SOLVE OPTIMIZATION PROBLEMS. Modern Science and Research, 2(4), 592-597.

